

DECLARAȚIA PREȘEDINTELUI ACADEMIEI DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI, CU PRIVIRE LA DEZVOLTAREA ȘTIINȚEI ÎN NOILE CONDIȚII DE REFORMARE

Academician **Gheorghe DUCA**
Președinte al AȘM

La 21 iulie curent, Parlamentul Republicii Moldova a aprobat proiectul de lege pentru modificarea și completarea *Codului cu privire la știință și inovare*, care, în contextul reformei administrației publice, **prevede schimbări esențiale** în administrarea domeniilor cercetării și inovării.

Cele mai importante prevederi ale proiectului vizează:

- transmiterea elaborării politicilor pentru domeniul de la Academia de Științe a Moldovei la organul central de specialitate al Guvernului (viitorul Minister al Educației, Culturii și Cercetării);
- crearea Agenției Naționale pentru Cercetare și Dezvoltare ca entitate responsabilă de implementarea politicilor;
- crearea Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare;
- transferul calității de fondator al tuturor organizațiilor de drept public din domeniile cercetării și inovării către organul central de specialitate al statului.

Comunitatea științifică din Republica Moldova, prin intermediul Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică și conducerii Academiei de Științe a Moldovei, bazându-se pe experiența comunitară și pe rezultatele evaluării efectuate de experții Comisiei Europene, a participat activ în procesul de reformare a științei, înaintând o viziune proprie asupra viitorului domeniului.

Totodată, în cadrul promovării unui nou proiect în Guvern și Parlament, Academia de Științe a Moldovei a venit cu un șir de ajustări orientate spre consolidarea performanței și eficienței comunității științifice, precum și ancorarea reformei în rigorile Spațiului European de Cercetare. Cu părere de rău, nu toate propunerile înaintate au fost acceptate.

Astăzi, proiectul reformei este deja adoptat de Parlamentul Republicii Moldova și urmează a fi pro-

mulgat de Președintele țării. Deși au existat mai multe debateri și disensiuni, care persistă încă în comunitatea oamenilor de știință, reformele sunt inevitabile. Sunt conștient de faptul că această reformă, ca orice schimbare, de altfel, trezește sentimente de incertitudine și îngrijorare, însă cu siguranță pot menționa că **implementarea înțeleaptă** a noilor prevederi va permite menținerea trendului pozitiv al cercetării, inovării și al performanțelor obținute la momentul actual în programele științifice comunitare, păstrarea și dezvoltarea potențialului uman și al infrastructurii.

Am ferma convingere că odată cu trecerea institutelor de cercetare din cadrul Academiei de Științe a Moldovei la ministerul de resort, precum și odată cu adoptarea noilor reguli și metodologii de finanțare, institutele, care pe parcursul anilor au obținut performanțe științifice și manageriale, **vor demonstra viabilitate**.

Academia de Științe a Moldovei, în cele ce urmează, își va focusa activitatea pe implementarea noilor prevederi ale Codului cu privire la știință și inovare, pe **consolidarea corpului academic ca for al elitei științifice din țară, precum și pe consolidarea autonomiei și independenței acestei structuri, indispensabile oricărui stat**.

Chiar dacă am fost unul dintre cei care am participat la elaborarea și implementarea Codului pentru știință și inovare, adoptat în 2004, și pe parcursul anilor am susținut și continui să susțin ideea că acest Cod a adus beneficii considerabile în fortificarea potențialului uman, capacităților materiale și promovării la nivel internațional a cercetării, astăzi, în calitatea mea de președinte al Academiei de Științe a Moldovei, **susțin realizarea reformei** și, atât cât voi avea posibilitate și cât va fi necesar, voi depune toate eforturile și competențele pentru a valorifica în beneficiul cercetării și cercetătorilor aspectele constructive ale acestor transformări de management ale domeniului.

Propunerile președintelui AȘM, acad. Gheorghe Duca, la proiectul de modificare a Codului cu privire la știință și inovare, prezentat în cadrul ședinței Guvernului din 10 iulie 2017

1. Articolul 68. Atribuțiile Guvernului:

Alineatul (2), după sintagma „Agenția este condusă de un director general”, se completează cu sintagma „care deține titlu științific”.

Comentariu: Având în vedere specificul Agenției de a implementa politica statului în domeniul cercetării și inovării, conducătorul entității urmează să fie un reprezentant al sistemului respectiv. În acest sens, condiția de a deține titlu științific completează cadrul general al concursului public de alegere a directorului, cu condiția de a deține acest titlu și implicit de a avea o experiență de cel puțin patru ani de activitate în cadrul sistemului.

2. Articolul 72. Atribuțiile Academiei de Științe:

Se completează cu următoarele alineate noi:

„p) propune organului central de specialitate (*sau Guvernului*) înființarea, reorganizarea și lichidarea organizațiilor de drept public în domeniile cercetării și inovării din subordine, în conformitate cu cadrul normativ și prevederile statutare;”

„q) coordonează activitățile instituțiilor subordonate;”

Comentariu: Conform prevederilor proiectului, toate entitățile din domeniu pot avea în subordine organizații din domeniile cercetării și inovării (organul central de specialitate, instituțiile de învățământ superior, mediul de afaceri, însăși organizațiile se pot asocia în clustere etc.). Însă pentru Academia de Științe acest drept este îngrădit, fapt ce reprezintă o deviere atât de la normele legislației civile, cât și poartă un caracter discriminatoriu. Indiferent de apartenența actualelor institute de cercetare, dreptul de a înființa, reorganiza și lichida, precum și de a coordona activitatea organizațiilor subordonate este unul inerent oricărei structuri care se preocupă de cercetare și inovare.

„r) decide asupra chestiunilor ce vizează limba și istoria națională; recomandă organului central de specialitate normele de ortografie;”

Comentariu: Urmând modelele europene de organizare a academiilor, în special cel al României, se propune ca AȘM să fie instanță decizională în materie de limbă și istorie. Această prevedere va scoate în afara politicului chestiunile sensibile ce vizează lingvistica

și interpretarea istoriei. În acest sens, în subordinea AȘM trebuie să rămână Institutul de Istorie și Institutul de Filologie, pentru a realiza prevederea dată.

3. Articolul 76. Membrii titulari, membrii corespondenți și membri de onoare ai Academiei de Științe:

Se substituie sintagma „75” cu „91”.

Comentariu: A se vedea tabelul din anexă. La stabilirea efectivului de 91 de membri este luat în calcul raportul dintre membri ai Academiei și numărul populației (exemple: Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Belgia, Bulgaria, Slovacia, Ungaria). Lipsa unei asemenea corelări și stabilirea unui efectiv 75 este persistentă academiilor slab dezvoltate (Kazahstan, Tadjikistan), fapt ce contravine realităților curente.

4. Articolul 77. Atribuțiile membrilor titulari și ale membrilor corespondenți ai Academiei de Științe:

Se propune de menținut redacția veche a literei m).

„m) beneficiază de indemnizație lunară viageră, indexată anual prin legea Bugetului de Stat, în cuantum de cel puțin 2 500 de lei pentru membrii corespondenți și de cel puțin 4 000 de lei pentru membrii titulari;”

Comentariu: Având în vedere că în conformitate cu prevederile art. 71 al proiectului, Academia de Științe este o instituție publică de interes național, autonomă și independentă de autoritățile publice, redacția propusă în proiect („m) beneficiază de indemnizație lunară viageră. Modalitatea acordării indemnizației viagere lunare se stabilește de Guvern;”) vine în contradicție cu autonomia academică acordată și subordonează financiar instituția față de executiv.

5. Articolul 78. Secțiile de științe ale Academiei de Științe:

La alineatul (2), litera c) se exclude sintagma „în baza unui regulament aprobat de Guvern.”

Comentariu: Având în vedere că, în conformitate cu prevederile art. 71 al proiectului, Academia de Științe este o instituție publică de interes național, autonomă și independentă de autoritățile publice, redacția propusă în proiect contravine autonomiei acordate

prin faptul că stabilește atribuția Executivului de a determina modalitatea de alegere a membrilor structurilor decizionale din cadrul Academiei de Științe.

Din alineatul (3), litera d) se exclude sintagma „la solicitarea organelor centrale de specialitate ale statului”.

Comentariu: Audierea publică a rezultatelor din cadrul proiectelor de cercetare și inovare în domeniul de competență, inclusiv a celor finanțate de la Bugetul de Stat este un imperativ și nu o activitate aleatorie.

5. Articolul 88. Personalul aparatului administrativ al Prezidiului:

Se propune următoarea redacție pentru alineatul (1):

„(1) Personalul aparatului administrativ al Prezidiului are statutul de funcționar public și activează în corespundere cu Legea nr. 158-XVI din 4 iulie 2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public. Personalul auxiliar activează în baza legislației muncii.”

Comentariu: Ținând cont de atribuțiile Academiei de Științe, conform prevederilor proiectului, precum și a statutului conferit de art. 71, de o instituție publică de interes național, personalul aparatului administrativ se încadrează în arealul funcțiilor publice.

OPȚIUNE:

Se propune completarea articolului cu un alineat nou:

„(3) La retribuirea muncii personalului aparatului administrativ al Prezidiului se aplică coeficientul intersectorial 1,5.”

Comentariu: În vederea asigurării salarizării personalului administrativ al Prezidiului se propune de completat art. 88 cu un alineat nou, care va stabili coeficientul intersectorial. Complementar la această prevedere, se propune aprobarea unei hotărâri de Guvern care va asigura menținerea nivelului de salarizare a personalului la cel existent.

5. Articolul III:

Se propune completarea alineatului (2) în final cu următoarea sintagmă:

„Calitatea de fondator al organizațiilor de drept public din domeniile cercetării și inovării – Grădina Botanică, Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan”, institute ce desfășoară cercetări fundamentale: matematică, fizică, chimie, biologie vegetală, biologie animală și a omului, științe geonomice, filologie și istorie va fi exercitată de către Academia de Științe.”

Comentariu: Calitatea de fondator al organizațiilor respective este exercitată de Academia de Științe, care are o tradiție și istorie de peste 70 de ani. Trebuie de ținut cont de caracterul fundamental al activităților științifice din cadrul organizațiilor date și de caracterul de interes național pentru aceste instituții.

Totodată, este relevant să se țină cont de recomandarea nr. 5 a experților independenți, desemnați de Comisia Europeană, care au efectuat exercițiul de evaluare a Sistemului de Cercetare și Inovare a Moldovei:

„5. Salvagardarea capacităților publice de cercetare și inovare a Moldovei și asigurarea autonomiei și independenței Academiei de Științe a Moldovei prin asigurarea, menținerea și consolidarea institutelor de cercetare și a capitalului fizic, intelectual și uman al acestora. Asigurarea finanțării Academiei de Științe a Moldovei. Stabilirea evaluărilor sistemice pentru organizațiile publice de cercetare și instituții de învățământ superior pentru a conecta progresiv finanțarea de performanță pe termen mediu, astfel promovând calitatea cercetării. Suplimentar, cota finanțării competitive trebuie majorată pentru a crește competitivitatea.”

OPȚIUNE: Reorganizarea rețelei institutelor de cercetare în institute naționale ancorate în prioritățile de dezvoltare socio-economică a țării.

Se propune o nouă redacție a alineatului (2):

„Din momentul intrării în vigoare a prezentei legi, organizațiile de drept public din domeniile cercetării și inovării devin institute naționale de cercetare-dezvoltare. Institutele naționale funcționează pe bază de gestiune economică și de autonomie financiară și își desfășoară activitatea în conformitate cu prevederile prezentului Cod și ale legislației aferente. Institutele naționale se înființează, reorganizează și lichidează prin hotărâre a Guvernului (*la propunerea organului central de specialitate a statului*), în conformitate cu prioritățile de dezvoltare socio-economică și necesitățile țării. Patrimoniul institutelor naționale este constituit din bunuri proprietate publică a statului și bunurile proprii.”

Comentariu: Organizațiile de drept public din domeniile cercetării și inovării devin institutele naționale, entități independente și autonome din punct de vedere instituțional și financiar. Institutele naționale activează în cadrul domeniilor strategice ale țării, conform prevederilor prezentului Cod. Institutele naționale concurează cu alte entități pentru finanțare publică: finanțare instituțională și prin concurs. Modele similare: SUA, Finlanda, România, alte țări.